

D87/14 CO:2055278

18 juni 1987

HET VERZET IN ZUID-AFRIKA (V D)

In dit vierde rapport over de geschiedenis van het ANC staan de ontwikkelingen vanaf 1975 centraal. Na de onafhankelijkheid van Angola en Mozambique in 1975 en zeker na de volksofstand in Soweto in juni 1976 voert het ANC de activiteiten in Zuid-Afrika op. Na acties tegen symbolen als seinpalen en transformatorhuisjes gaat "Imkhonto we Sizwe" (MK) rond 1980 over tot aanslagen tegen "onderdelen van de staatsmachinerie", zoals politie, leger en collaborateurs. De ANC-top buiten Zuid-Afrika verzoent zich vervolgens langzaam-maar-zeker met de gedachte dat daarbij ook burgerslachtoffers kunnen vallen. Aanslagen tegen specifieke burgerdoelen blijven evenwel contrabande. Overigens tekenen verschillende waarnemers hierbij aan de indruk te hebben dat de leiding buiten Zuid-Afrika de achterban binnen Zuid-Afrika volstrekt niet in de hand heeft en in feite niets anders doet dan achter de ontwikkelingen aanlopen. "Groene"-redakteur Rudi BOON verwacht zelfs dat de ANC-top aanvallen op "zachte burgerdoelen" uiteindelijk ook wel zal accepteren, als dergelijke aanslagen in Zuid-Afrika maar eenmaal in zwang zijn geraakt.

In dit stuk wordt vooral geschetst hoe er in de afgelopen jaren binnen de ANC-top is gedacht over de toepassing van geweld en hoe dit denken zich in die periode heeft ontwikkeld. Belangrijk is dat niets erop duidt dat het ANC of de MK plannen zou hebben voor acties buiten zuidelijk Afrika.

HET VERZET IN ZUID-AFRIKA (IV D)

Na Soweto

In 1975 werden de aan Zuid-Afrika grenzende Portugese koloniën Angola en Mozambique onafhankelijke republieken. De met het ANC in de Khartoum-alliantie samenwerkende bevrijdingsbewegingen MPLA en Frelimo kregen daar toen de macht in handen. Dit leidde ertoe dat de verbindingslijnen tussen de in het buitenland verblijvende ANC- en MK-leiding en het verzet in Zuid-Afrika sterk ingekort en daardoor aanzienlijk verbeterd konden worden. De effecten hiervan bleken vooral na de bloedige volksopstand in de zwarte metropool Soweto in juni 1976, toen veel jonge Zuidafrikanen hun vaderland durfden en wisten te ontvluchten.* Zij sloten zich in veel grotere aantallen bij het ANC en de MK aan dan verwacht was. Dit kwam niet in het minst doordat ANC en MK in de aan Zuid-Afrika grenzende landen over een goede infrastructuur beschikten, al droeg de ernstige verdeeldheid binnen het PAC in de tweede helft van de jaren zeventig ook bij aan de keuze voor het ANC.**

Sedert het midden van de jaren zeventig infiltreert het ANC veel sterker in Zuid-Afrika dan in de voorafgaande vijftien jaren. De opbouw van een ondergronds netwerk vond volgens de ANC-functionaris Indress NAIDOO sindsdien langzaam maar zeker voortgang. En tegelijk met de zo mogelijk geworden politieke mobilisatie kon ook de gewapende strijd worden opgevoerd.*** In een ander vraaggesprek achtte Indress NAIDOO het noodzakelijk dat de "militaire akties" in het verlengde zouden liggen van de politieke en de sociale strijd. Zo bleek hij van mening te zijn dat "Umkhonto" tot daden zou moeten overgaan als bijvoorbeeld bij stakingen de eisen genegeerd werden.****

Aanslagen

In juni 1980 waren olie-installaties van de Zuidafrikaanse energie-producent SASOL het voorwerp van een aanslag met zware bommen. Deze door de MK uitgevoerde aktie baarde veel opzien en luidde volgens waarnemers een nieuwe bloeiperiode in voor het ANC. Later werd een staking tegen de slechte positie van de zwarte arbeiders bij een tweetal bedrijven door "Umkhonto" onderstreept met een bomaanslag tegen een gezamenlijke vestiging van beide firma's. En eind 1980, vlak voordat er binnen de Aziatische gemeenschap door de regering georganiseerde verkiezingen zouden worden gehouden, ontploften er bommen in het gebouw van het Departement van Interne Zaken in Durban, de hoofdstad van Natal. In die tijd was er voorts herhaaldelijk sprake van door "Umkhonto" uitgevoerde aanslagen tegen politiebureau's.

In het door de MK slechts voor interne verspreiding uitgegeven orgaan "Dawn" werd in die dagen over het selecteren van doelen voor gewelddadige akties

*Vgl. Janny GROEN, "Samenleven onder Apartheid" (Utrecht, 1987), blz. 31-33.

**Rudi BOON, "Over vijf jaar in Johannesburg" (Amsterdam, 1986), blz. 84/5, geeft een aardig beeld van de ernstige wanorde die het PAC in die tijd verlamde. Interessant is het dat hij wist te melden dat het PAC reeds in 1976 over opleidingsfaciliteiten in Lybië beschikte. Anderzijds, en ook dat is opmerkelijk, valt uit zijn verhaal op te maken dat het ANC in ieder geval toen nog geen officiële kontakten met Tripoli had.

***Vgl. GROEN, blz. 103.

****Vgl. BOON, blz. 154.

opgemerkt dat de aanslagen de vijand werkelijk moesten treffen en het zelfbewustzijn van het volk duidelijk dienden te versterken: "Breng de vijand schade toe en inspireer het volk, dat is het motto".*

Het blanke bewind reageerde in maart 1982 op de toegenomen guerilla-activiteiten met een aanzienlijke uitbreiding van de dienstplicht ter wille van de binnenlandse veiligheid en de grensbewaking.

Intensivering van het verzet.

In juli 1982 onderstreepte Oliver TAMBO in Gabarone, de hoofdstad van Botswana, dat de strijd een verscherping onderging: "Tot nu toe hebben we alleen politieke, economische en militaire doelen aangevallen met een minimaal verlies aan mensenlevens. Blijkbaar hadden die acties onvoldoende zeggingskracht. Wij zijn wel gedwongen onze strijd te intensiveren. Het is de logische ontwikkeling van een guerilla-oorlog, zoals die ook elders is gelopen". TAMBO waarschuwde vervolgens blanken die deelnamen aan de Zuidafrikaanse volksmilitie dat zij voortaan ook risico zouden lopen.** Enkele weken later ging TAMBO tijdens een vraaggesprek nader in op de strategie van het ANC. "Wij zijn nu niet militanter dan vroeger, wij zijn altijd militant geweest. Alleen hebben we ons aangepast aan de geest van de tijd en aan de methoden van de tegenstander, die steeds gewelddadiger optreedt. Tot het begin van de jaren zestig volgden we de weg van het geweldloos verzet. In 1961 zijn we tot het gebruik van geweld overgegaan, de omstandigheden rechtvaardigden dit. Niet alleen de politie maar ook het leger wordt ingezet tegen de mensen. Desondanks zijn we misschien wel de enige bevrijdingsbeweging in de wereld die zichzelf beperkingen oplegt. Bij onze aanvallen vallen er nauwelijks slachtoffers. Sabotage-acties alleen zijn echter ontoereikend als de tegenstander verder militariseert zoals nu in Zuid-Afrika het geval is." TAMBO benadrukte voorts dat het ANC geen compromissen zou sluiten en geen concessies zou doen. Tenslotte voorspelde hij dat de werkstaking het wapen van het verzet in de jaren tachtig zou worden.*** Begin september 1983 gaf TAMBO tijdens een toespraak in Amsterdam uiting aan zijn teleurstelling over de ineffectiviteit van de tot dan toe gehanteerde tactiek: "Wij hebben twintig jaar aanslagen gepleegd op electriciteitsmasten zonder iemand te verwonden. Het heeft ons geen stap verder gebracht.****

Akties tegen burgers?

Medio februari 1983 ontplofte in een passenkantoor in Bloemfontein een bom: 76 zwarten liepen daarbij verwondingen op. In een verklaring distantieerde het ANC zich van deze aanslag. Daarbij werd aangevoerd dat deze organisatie alleen acties uitvoerde tegen militaire en economische doelen en er nooit op uit was geweest om opzettelijk burgers te verwonden.

Drie maanden later vloog bij het hoofdkwartier van de Zuidafrikaanse luchtmacht in Pretoria een autobom in de lucht: 19 personen, waaronder omstanders, kwamen daardoor om het leven. Het ANC eiste de verantwoordelijkheid voor deze terreurdaad op. De organisatie betreurde het dat bij deze aanslag tegen een militair object burgerslachtoffers niet waren te vermijden.

*Vgl. artikel van Rien CARDOL in "De Waarheid" d.d. 11-1-1982.

**"De Volkskrant" d.d. 24-7-1982.

***Vraaggesprek met Janny GROEN, gepubliceerd in "De Volkskrant" d.d. 10-8-1982.

****"Trouw" d.d. 6-9-1983.

Het Mozambikaanse dagblad "Noticias" publiceerde begin augustus 1983 in een aantal afleveringen een uitvoerig interview met TAMBO. Deze zei bij die gelegenheid over de kwestie van de burgerslachtoffers het volgende:

"Onschuldige slachtoffers betreuren wij, maar zijn niet altijd te voorkomen. Omdat alle blanken bewapend worden, is het steeds moeilijker uit te maken wie burger is. Het ANC zal er alles aan blijven doen om niet de indruk te wekken dat burgers als zodanig de vijanden in de strijd zouden zijn.*

Ongeveer anderhalf jaar later liet Nelson MANDELA zich in andere zin uit over deze problematiek. Tegenover de Britse Euro-parlementariër lord BETHEL, die de gevangene ANC-leider in januari 1985 mocht bezoeken, noemde MANDELA de bloedige aanslag tegen het hoofdkwartier van de luchtmacht "een tragisch ongeluk". "Ons doelwit zijn gebouwen en materiële bezittingen. Het kan voorkomen dat iemand gedood wordt bij een gevecht, in het heetst van de strijd, maar wij geloven niet in moordpartijen." In een reactie op deze uitspraak zei TAMBO dat het oordeel van MANDELA was gebaseerd op de eenzijdige berichtgeving in de Zuidafrikaanse pers, waarin de burgerslachtoffers waren benadrukt en de militaire aard van het doelwit was verhuld.**

ANC-congres (juni 1985) roept op tot volksoorlog

Van 15 tot 26 juni 1985 kwam het algemeen congres van het ANC voor het eerst sinds 1969 weer bijeen. De door circa 250 afgevaardigden uit de gehele wereld bijgewoonde vergadering werd gehouden in de Zambiaanse stad Kabwe. Besloten werd de strategie te wijzigen. De guerilla-strijd moest worden uitgebreid tot een volksoorlog.*** Volgens de ANC-leider Pallo JORDAN stond het begrip volksoorlog voor een samenstel van stakingen, boycots, internationale druk en gewapende strijd.****

Na hun terugkeer uit Kabwe lichtten Godfrey MOTSEPE, de ANC-vertegenwoordiger in de Benelux, en Max SISULU, een in Nederland verblijvende ANC-er, de uitkomst van het beraad toe. Besloten was de strijd in Zuid-Afrika op te voeren en daarbij het vallen van burgerslachtoffers in te calculeren. Voorts was vastgelegd dat de acties gericht zouden worden tegen iedereen die "het uniform van de apartheid draagt, dat wil zeggen ook overheidsfunctionarissen en personeelsleden van de wapenindustrie". Deze als nieuw betitelde koers behelsde overigens niet dat er voortaan bommen zouden worden geplaatst op publieke plaatsen als bioscopen en supermarkten.*****

Ongetwijfeld als uitvloeisel van het beraad in Kabwe riep de vanuit Ethiopië opererende ANC-zender "Radio Freedom" medio juli 1985 het fabriekspersoneel in Zuid-Afrika op machines te saboteren en documenten onbruikbaar te maken.*****

TAMBO opnieuw over burgerslachtoffers

Begin januari 1986 hield TAMBO in de Zambiaanse hoofdstad Lusaka een rede ter gelegenheid van de herdenking van de oprichting van het ANC in januari 1912. De ANC-voorzitter kondigde daarin een verdere verscherping van de strijd aan en waarschuwde dat daarbij burgers konden vallen. Hij riep 1986 uit tot "Jaar

*"Noticias" (Maputo) d.d. 2-8-1983.

**Vgl. Mary BENSON, "Nelson MANDELA" (Amsterdam, 1986), blz. 216.

***Vgl. BOON, blz. 74.

****Vgl. BOON, blz. 76.

*****Vgl. "NRC-Handelsblad" d.d. 8-7-1985 en "De Waarheid" d.d.

12-7-1985.

*****"The Observer" (Londen) d.d. 21-7-1985.

van het Volksleger". Waarnemers zagen hierin een verharding van het ANC-standpunt inzake de kwestie van de burgerslachtoffers. Een woordvoerder van het ANC ontkende dit later en gaf de verzekering dat zijn organisatie nimmer onschuldige burgerdoelen als winkelcentra, ziekenhuizen en scholen zou aanvallen.*

Enkele maanden later verklaarde een officiële woordvoerder van het ANC in Lusaka nog eens met nadruk dat er "geen militaire akties worden uitgevoerd tegen specifieke civiele doelen.** In een interview met de BBC tekende Joe SLOVO, toen onder andere stafchef van de MK, daarbij evenwel aan dat de boeren op het platteland van Zuid-Afrika vrijwel allemaal waren ingeschakeld bij het militaire apparaat en daarom niet als civiel konden worden gekwalificeerd.*** Op zijn beurt deed Alfred NZO, de secretaris-generaal van het ANC, in een later vraaggesprek met hetzelfde radiostation de opmerkelijke uitspraak dat er "geen akties worden uitgevoerd tegen prominente blanke burgers".****

MK-stemmen inzake het beleid

Ronnie KASRILS, een van de militaire bevelhebbers van de "Umkhonto", schreef in mei 1986 in het ANC-orgaan "Sechaba" een beschouwing over het volksleger. Volgens hem bestond dit uit "georganiseerde voorhoede-eenheden" (in feite de MK), "het revolutionaire bewapende volk" en "elementen uit vijandelijke eenheden die ertoe gebracht kunnen worden de kant van de revolutie te kiezen" (deserteurs e.d.). Het revolutionaire bewapende volk omschreef KASRILS nader als "het bewuste deel van het politieke leger dat met de wapens in de hand gereed staat om samen met en onder leiding van de voorhoede-eenheden de gewapende strijd om de politieke macht aan te gaan". En om dat te bereiken, zo voegde hij hieraan toe, "is onze centrale taak nu de training en organisatie van ons volk als gewapende combattanten". Vervolgens wees KASRILS erop dat een revolutionaire beweging zelden kans van slagen had wanneer de legermacht van het onderdrukkende regiem niet "van binnenuit wordt gedemoraliseerd en verzwakt". Daarom moest volgens hem worden ingespeeld op de politieke tegenstellingen onder de blanken, moesten die verscherpt worden en moest desertie bevorderd worden.*****

Medio juni 1986 zond het radiostation van het ANC een verklaring uit, waarin Joe MODISE, de commandant van de "Umkhonto", opriep de volksoorlog te intensiveren.***** Hij gaf zijn volgelingen in Zuid-Afrika daarbij de volgende opdrachten:

- Maak of koop zoveel mogelijk wapens;
- Identificeer collaborateurs en agenten van de vijand en pak deze vervolgens aan (een onverbloemde aansporing tot toepassing van de zogenaamde "necklace", de brandende halsketting);
- Saboteer communicatie-middelen en de energie-voorziening;
- Pleeg met behulp van explosieven of door vitale delen te storen sabotage in bedrijven die bijdragen aan de welvaart van het regiem;
- Zorg ervoor dat de politie alleen maar onder dekking van het leger de zwarte wijken binnen kan komen (een duidelijke oproep om de situatie te militariseren);

*Janny GROEN in "De Volkskrant" d.d. 21-2-1986.

**"Umtata Capitol Radio" (Transkei) d.d. 27-5-1986.

***BBC (Londen) d.d. 4-7-1986.

****BBC (Londen) d.d. 1-8-1986.

*****BOON, blz. 74/75.

*****"Radio Freedom" (Addis Abeba) d.d. 19-6-1986.

- Creëer een situatie waarin de regering zich gedwongen ziet een grondwet in te voeren die de president dictatoriale macht geeft.

Geen zachte doelen.

In zijn rede ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van het ANC op 8 januari 1987 riep TAMBO zijn aanhang in Zuid-Afrika op het apartheidssysteem onder "een onophoudelijke regen van hamerslagen te vermorzelen". In een adem door waarschuwde hij zijn mensen vervolgens met klem geen akties uit te voeren tegen "zachte civiele doelen".* De Zuidafrikaanse regering trok de oprechtheid van deze waarschuwing van de ANC-voorzitter in twijfel en wees daarbij op de omstandigheid dat enkele uren na de oproep van TAMBO een bom ontplofte in een warenhuis in Johannesburg.**

Begin 1987 liet ook de toenmalige stafchef van de MK, Joe SLOVO, zelf een blanke, zich in een vraaggesprek over deze kwestie uit. "Wat de gewapende strijd betreft, lijkt het mij aangewezen dat deze strijd zichtbaar(-der) wordt in de blanke wijken. Dit is geen oproep om blanke burgers als doelwitten te kiezen. Maar het is wel zo dat de gemiddelde blanke absoluut geen benul heeft van wat in de zwarte woonwijken gebeurt ... Wij moeten goed levende blanken zo ver krijgen dat zij voelen dat hun toekomst niet langer veilig is, tenminste als zij geen aanstalten maken om de macht te delen. Akties moeten gericht zijn tegen economische en militaire doelwitten. Niet tegen individuele burgers."***

De enige gijzeling

In de loop der jaren hebben zwarten in Zuid-Afrika slechts een keer hun toevlucht genomen tot het middel van de gijzeling. Op 25 januari 1980 overvielen ANC-leden in Silverton een bank en namen de aanwezigen in gijzeling. Zij eisten de vrijlating van Nelson MANDELA. Deze terreurdaad kwam reeds na enkele uren tot een einde toen veiligheidstroepen het gebouw bestormden. Sindsdien heeft het zwarte verzet zich niet meer bediend van gewelddaden van dit of een soortgelijk type.

Akties tegen Westerse bedrijven?

Zoals bekend zijn nog steeds verschillende Westerse bedrijven via dochtermaatschappijen of anderszins in Zuid-Afrika actief. En hoewel het ANC reeds jaren ijvert voor een boycot van Zuid-Afrika door het Westen, zijn deze Westerse vestigingen nog steeds vrijwel nimmer getroffen door aanslagen. Voorzover valt na te gaan heeft de ANC-leiding officieel ook nog nooit opgeroepen deze filialen aan te pakken, laat staan de moederbedrijven buiten Zuid-Afrika. Dit verbaast toch wel, zeker als bedacht wordt dat iemand als Winnie MANDELA de in haar vaderland aktieve multinationals heeft betiteld als "politieke misdadigers" en als "financiers van onze onderdrukking".****

*ZANA (Zambia) d.d. 8-1-1987.

**"Radio Johannesburg" d.d. 12-1-1987.

***De 'Rode Vaan' (CP-België) dd. 29 januari - 5 februari 1987 met een beroep op 'Marxism Today', het discussietijdschrift van de Britse CP.

****Winnie MANDELA m.m.v. Anne BENJAMIN, "Een stuk van mijn ziel" (Amsterdam, 1987-14), blz. 185/186.

In de loop van 1985 heeft de ANC-vertegenwoordiger in Bonn evenwel Westduitse en andere buitenlandse bedrijven met "oorlog" bedreigd als zij in Zuid-Afrika werkzaam zouden blijven.* Onduidelijk bleef of dit dreigement de vestigingen in Zuid-Afrika danwel de moederbedrijven elders betrof. Ongeveer een jaar later waarschuwde de ANC-leider Jacob ZUMA in een interview dat "de Westerse bedrijven in Zuid-Afrika maar pijn moeten gaan voelen" omdat het Westen dat land niet wilde gaan boycotten. Deze ondernemingen zouden zo gedwongen moeten worden de eigen regeringen onder druk te zetten.**

Overleg en het geweldsvraagstuk.

Sedert eind 1984 hebben verschillende delegaties van blanke Zuidafrikanen de Zambiaanse hoofdstad Lusaka bezocht voor overleg met het ANC. Het ging daarbij onder andere om zakenlieden, journalisten, studenten, geestelijken en niet in de regering vertegenwoordigde politici. Vanuit de "Black Consciousness Movement" (BCM) en het PAC werd afwijzend gereageerd op deze gesprekken. In die kringen werd namelijk gevreesd dat dit het begin zou worden van een proces, dat uiteindelijk zou uitlopen op een compromis tussen blanken en het ANC. Thabo MBEKI, die bij veel van deze bezoeken namens het ANC optrad, beklemtoonde in een vraaggesprek dat de vrees van BCM en PAC niet terecht was. Volgens hem ging zijn organisatie werkelijke onderhandelingen met de bezoekende blanken principieel uit de weg. De blanke gasten werden alleen geconfronteerd met vragen in de trant van hoe zij bijdroegen aan de verdwijning van het bestaande apartheidssysteem en waarom zij niet met het ANC samenwerkten.***

Sinds het op gang komen van deze gesprekken neemt ook de druk toe op zowel de Zuidafrikaanse regering als het ANC om met elkaar te gaan onderhandelen. De wederzijds hardnekkig vastgehouden voorwaarden vooraf hebben dergelijk overleg tot op heden evenwel onmogelijk gemaakt. Zo wijst de ANC-top consequent iedere oproep af om voor en tijdens onderhandelingen af te zien van iedere vorm van geweld.**** En op zijn beurt weigert het bewind in Pretoria halsstarrig de bestaande blanke rechten hoe dan ook ter discussie te stellen.

Tijdens een vraaggesprek in februari 1987 gaf ANC- en SACP-leider Joe SLOVO wel toe dat de overgang van apartheid naar democratie door middel van onderhandelingen tot stand zou moeten komen, maar stelde hij ook met nadruk dat het ANC het zich niet kon permitteren toe te geven aan de Westerse druk om het geweld af te zweren. "Leg je dat wapen te vroeg neer, dan veronachtzaam je de strijd", aldus SLOVO, "dan hoeven zij zich geen zorgen meer te maken. De strijd moet juist opgevoerd worden."*****

De opstelling van het ANC op dit punt kwam nog eens duidelijk aan de orde toen de zwarte leider van de Anglicaanse Kerk in Zuid-Afrika, de bekende anti-apartheidsaktivist aartsbisschop Desmond TUTU, in maart 1987 een bezoek bracht aan de ANC-top in Lusaka. Tijdens dit tweedaagse bezoek riep TUTU zijn gastheren op het aanwenden van geweld te stoppen en mee te werken aan een oplossing via onderhandelingen. TAMBO wees echter een dergelijke eenzijdige stap af en zei dat overleg ook zonder wapenstilstand gevoerd kon worden. TUTU

*"Frankfurter Allgemeine Zeitung" d.d. 21-9-1985.

**"Radio Freedom" (Addis Abeba) d.d. 29-7-1986.

***BOON, blz. 136.

****Volgens sommige waarnemers zouden verschillende ANC-leiders wel bereid zijn om tijdens onderhandelingen afspraken over een staakt-het-vuren te maken. ("International Herald Tribune" d.d. 20-1-1987).

*****"NRC-Handelsblad" d.d. 26-2-1987.

gaf na afloop van het bezoek als zijn mening dat het ANC een verbod op geweld tegenover de eigen achterban alleen zou kunnen rechtvaardigen indien er in Zuid-Afrika zelf drastische veranderingen plaats vinden.* Omdat levenslange straffen uitzittende ANC-symbolen als MANDELA en SISULU zich conformeren aan het beleid van hun organisatie op dit punt en daarom weigeren om zelfs maar op persoonlijke titel en alleen voor zichzelf geweld af te zweren, is Pretoria niet bereid toe te geven aan onophoudelijke oproepen uit binnen- en buitenland om deze zwarte prominenten vrij te laten.** Nationale conventie of machtsoverdracht?

De intransigente houding van de Zuidafrikaanse regering maakt het krachten die ondanks alles nog steeds pleiten voor een nationale verzoening, steeds moeilijker. Zo gaf TAMBO in 1982 te verstaan dat het ANC anders dan in het verleden inmiddels niet meer bereid was tot concessies. Voor zijn organisatie was alleen "onvoorwaardelijke onafhankelijkheid, vrije verkiezingen en een meerderheidsregering" nog acceptabel.***

In dit verband mag het veelbetekenend worden genoemd dat zelfs Nelson MANDELA in augustus 1985 via zijn vrouw Winnie liet weten het station van de door hem tientallen jaren lang bepleitte nationale conventie gepasseerd te zijn. Volgens hem behoorde het ANC voortaan alleen nog maar te ijveren voor een machtsoverdracht van de blanke minderheid aan de zwarte meerderheid.**** Volgens sommigen zou het ANC inmiddels zelfs de constitutionele bescherming van minderheidsrechten en van de etnische pluriformiteit hebben laten varen.***

Volksmacht en anarchie.

De laatste jaren schieten in de grotere zwarte woonwijken volkscomite's en volkstribunalen las paddestoelen uit de grond. Deze tegenover de plaatselijke overheid staande instanties nemen in de wijken de feitelijke macht in handen en voeren daar dan "een radikale sociale praktijk" in.***** Inmiddels heeft dit geleid tot een klimaat waarin vooral jongeren iedereen nauwlettend in de gaten houden en elk gedrag dat zij, om wat voor reden dan ook, als collaboratie beschouwen, genadeloos afstraffen.

In het openbaar hebben verschillende ANC-funktionarissen deze ontwikkeling inmiddels hun zegen gegeven. Zo lagen de akties van de jongeren tegen collaborateurs volgens Indress NAIDOO in het verlengde van het ANC-beleid, dat volgens hem immers gericht is op het liquideren van lieden die leden van de organisatie aanbrenge.***** En de laatste Nieuwjaarsboodschap van TAMBO bevatte de oproep: "Wij moeten de organen van de apartheidsstaat en zijn macht aanpakken en vernietigen om deze te vervangen door organen van volksmacht.*****

*"NRC-Handelsblad" d.d. 23-3-1987.

**MANDELA cum suis verwierpen vrijlating onder deze voorwaarde laatstelijk in februari 1985. MANDELA beklemtoonde bij die gelegenheid nog eens dat het ANC en hijzelf pas tot gewapende akties waren overgegaan toen alle andere vormen van verzet onmogelijk bleken te zijn geworden.

***GROEN, blz. 115.

****"NRC-Handelsblad" d.d. 22-3-1986.

*****"Neue "Zürcher Zeitung" d.d. 31-1-1987. Dezerzijds is het niet duidelijk hoe deze koerswijziging in overeenstemming gebracht wordt met het nog steeds van kracht zijnde "Freedom Charter".

*****BOON, blz. 188.

*****BOON, blz. 156.

*****"Radio Freedom" (Addis Abeba) d.d. 15-1-1987.

In een vraaggesprek liet ook Essop PAHAD zich duidelijk uit: "Veel mensen zijn in 1986 radikaler geworden. Vooral de zwarte jongeren zijn erg vastberaden Zij vormen alternatieve machtsstructuren en brengen zo de slogan van het ANC in praktijk, dat het land onregeerbaar moet worden."*

Volgens journalisten maken veel ouderen in de woonoorden zich evenwel grote zorgen over het chaotische geweld in de door volkscomite's en dergelijke beheerste wijken. En een ANC-functionaris die anoniem wilde blijven, zei in 1986: "Wij houden de radikalisering van de zwarte jeugd niet in de hand. Nu al zijn er autonome groepen actief in de zwarte woonoorden, waarop het ANC geen greep heeft ... Het ANC wordt hierdoor gedwongen tot gewelddadiger acties dan het ANC eigenlijk voor ogen stond."**

In 1986 bezocht een zware commissie van het Britse Gemenebest Zuid-Afrika in een poging regering en verzet met elkaar aan tafel te brengen. Dit initiatief liep uiteindelijk op niets uit. In haar rapport ging de commissie ook in op het geweld in de wijken. "De campagne tegen collaborateurs en de meedogenloze eliminatie van agenten van de blanke autoriteiten zullen doorgaan. Steeds meer zwarte townships zullen onregeerbaar worden en er zullen steeds meer structuren voor zelfbestuur van het volk tot stand komen. De straat- en wijkcomite's zullen groter worden in aantal en steeds meer functies gaan uitoefenen. Het gezag van de regering zal in toenemende mate ingeperkt worden. De rivaliteit en het geweld tussen de zwarten onderling, gedeeltelijk aangemoedigd en opgehitst door de regering, zullen uitbreiden, wat de taak om tot onderhandelingen te komen nog moeilijker zal maken."***

Zeer bezorgd over de geweldsmentaliteit in de zwarte woonsteden toonden Groene Amsterdammer-redakteur Rudi BOON zich na een bezoek aan Zuid-Afrika in februari en maart 1985. In zijn eind 1986 verschenen boek "Over vijf jaar in Johannesburg" kwam hij rond voor zijn mening uit. En in een vraaggesprek stelde hij onomwonden: "In zekere zin ontwikkelt zich een "killing fields-achtige" generatie. Jongeren hebben af en toe een wel zeer losse hand bij het executeren van tegenstanders. Er heerst een volkomen normloosheid ten aanzien van geweld en dood Ik heb in mijn boek bezwaar aangetekend hoe het ANC het concept van de volksoorlog toepast. Er wordt welbewust op de geweldspiraal in de zwarte woonwijken afgekoerst zonder dat zij kunnen garanderen dat in de hand te houden. Aanslagen op Wimpie's, dat past helemaal niet binnen dat concept. Volgens mij zijn het MK-eenheden die zich door de afschuwelijke onderdrukking nergens meer iets van aantrekken."****

*"De Rode Vaan" (CP-België) d.d. 19-26 februari 1987.

**GROEN, blz. 116/117.

***"Een missie naar Zuid-Afrika, het Commonwealth Rapport" (Amsterdam, 1986), blz. 127.

****"De Waarheid" d.d. 21-3-1987.